

Timo Karjalainen
timok43@gmail.com
050 323 5471

13.3.2023

Saara Patoluoto, Saara.Patoluoto@omnia.fi
Päivi Djupsjö, Paivi.Djupsjo@omnia.fi

Viite: Ehdotus Ikääntyneiden yliopiston luentosarjaksi syksylle 2023 ja/tai keväälle 2024

Huom! 13.3.2023 kirjettä muutettu 14.3. 2023 värikorostuksilla.

Demokratian toteuttamisesta Suomen sotessa

Luentosarja asiantuntijanäkemyksistä Suomen demokratian ja erityisesti soten kehittämiseksi pitkällä aikavälillä sivistyneen demokratian vaatimusten mukaiseksi.

Syksyllä 2022 pidettyjen, demokratiaa käsittelevien minusta loistavien luentojen jatkoksi ehdotan, että syksyllä 2023 tai keväällä 2024 järjestetään luentosarja. **Luentosarjassa keskitytään Suomen soten kehittämiseen demokratian kannalta tiedollisesti paremmaksi.** Pyydetyt luennoitsijat luonnollisesti keskittyvät mielestään tärkeimpiin sotetietoa ja demokratiaa koskeviin seikkoihin ja jäsentävät esityksensä parhaaksi katsomillaan tavoilla. **Oma käsitykseni** on, että tässäkin tapauksessa tarkasteltava **kokonaisuus on viisasta jäsentää kahteen pääosaan eli teoreettiseen ja käytännölliseen eli empiiriseen osaan.** Mielenkiinnosta ehdottomaan asiaan esitän tässä paperissa käsityksiäni noista osista.

Teoreettisempi luentosarjan osa keskittyy tietojen, erityisesti objektiivisten tietojen sekä normien, erityisesti objektiivisten lakinormien (ml. ns. ”subjektiivisten oikeuksien”) sekä muiden toimintaa ohjaavien **lähtökohtien, periaatteiden ja menettelytapojen, esim. ns. ”hyvien käytäntöjen”** merkitysten selventämiseen demokratian kehittämiseksi sotessa vaihtoehtona autoritaarisemmille menettelytavoille, joilla on tietenkin myös sijansa esim. terveyden- ja sairaanhoidossa, joita **leimaa tiedon asymmetria.**

Toinen luentosarjan osa keskittyy käytännöllisiin, ajankohtaisempiin ja enempi empiirisen tiedon tuotannon, kulutuksen ja jakelun kehittämiseen ja hyödyntämiseen myös demokratian vaatimukset huomioon ottaen. Luentojen tarkoituksena on kertoa, miten sote-järjestelmän kehittäminen ja suunnittelu vastaa kirjoituksessani esittelemiini tavoitteisiin, jotka ovat tärkeitä demokratian toteutumisessa. Miten tiedon oikeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus on tarkoitus varmistaa. Myös **tiedon avoimuus on demokraattisessa yhteiskunnassa äärimmäisen tärkeää.** **Kansalaisilla tulee olla oikeus tietää, miten rahat käytetään erilaisiin sotepalveluihin.** Palveluiden hinta tai arvo yhteiskunnalle on tärkeä ilmoittaa palvelujen saajille, vaikka he eivät niitä suoraan maksakaan, mutta maksavat toki välillisesti verojen kautta.

lhannelilanne luentosarjan jälkeen olisi kansalaismielipiteenäni se, että sekä luontosarjan, aikanaan ikääntyvät luennoitsijat – jos ovat onnekkaita - että luentosarjaan oppilaina osallistuvat - jo onnekaasti ikääntyneet - ihmiset voisivat paitsi tyydyttää uteliaisuuttaan tietää ja taitaa mielenkiintoisia uusia asioita myös valmentautua mahdollisimman viisaasti yksilöinä ja yhteisöinä kohtaamaan ikääntymisen ilot, surut ja muut haasteet 4:ttä kertaa maailman onnellisemmaksi

kansakunnaksi tutkitussa maassa. Seuraavassa kurssin kahden pääosan vähän yksityiskohtaisempia perusteluja ja sisältöjä.

Teoreettisen osan lyhyet perustelut. Teoreettisessa katsannossa yhä tärkeämmiksi ovat muodostuneet seuraavat **toimivan demokratian tavoitteet ja keinot**:

Ihmisten on syytä kokea, että heitä kohdellaan sotessa toiminnan rahoittajina sekä objektiivisesti tarpeelliseksi arvioitujen sotepalvelujen kuluttajina kognitiivisesta, normatiivisesta ja moraalista katsannoista mahdollisimman oikeudenmukaisesti ja yhdenvertaisesti. Eli ihmisillä tulee olla mahdollisuus saada tarvitsemiansa sotepalveluita oikea-aikaisesti, oikeamääräisesti ja oikea-arvoisesti (palvelujen hinta on ”kohdallaan”) ja muuten kohtuullisesti ottaen huomioon myös vaikeita yksilöille ja yhteisöille kalliita terveyshaittoja ennaltaehkäisevät toimet.

Mainittujen, voi sanoa ihmis- tai asiakaslähtöisten vaatimusten lisäksi demokraattisesti toimivassa sotejärjestelmässä tulee luonnollisesti kiinnittää **erityistä huomiota myös niukkuuden jakamisen periaatteeseen**. Koska monissa sotepalveluissa kysyntä ylittää usein tarjonnan, sotepalveluissa joudutaan kiinnittämään huomiota siihen, että sotepalvelut ovat riittävän taloudellisesti, tehokkaasti sekä kilpailukykyisesti järjestetyt ja tuotetut. Kun em. vaatimukset yhdistetään muihin tosiasioihin, joiden tunnustamisen sanotaan olevan kaiken viisauden alku, kuten ihmisten terveyteen, sairauteen ja toimintakykyyn liittyvien ongelmien ilmenemisen ehkäpä kasvavaan moninaisuuteen, **haasteita kaikille riittää**.

Soten ammattilaisilta vaaditaan todella haastavaa toiminnan **suunnittelua ja mallintamista** ikään kuin ”palapelissä”, jossa monet osat on osattava ”loksauttaa paikoilleen” niin, että kokonaisuus toimii hyvin tai vähintäänkin ”tarkoituksenmukaisesti”. Tällaisen palapelin mallintaminen edellyttää **mahdollisimman selvien, tarkkojen ja varmojen tietojen sekä lainsäädännössä määriteltyjen objektiivisten ja muiden normien yhteensopivuuden jatkuvaa selventämistä**. Demokratia edellyttää myös, että tietyt osat ”palapelistä” voidaan objektiivisilla ja kiistattomilla tiedoilla eli *faktoilla kuvata* niin, että suomalaiset voivat yksilöinä ja yhteisöinä kokea saavansa viisailla tavoilla järjestettyjä riittäviä vastineita myös sotepalvelujen muodossa usein kovalla ansiotyöllään ansaitsemistaan tuloista ja muista verolähteistä maksamilleen eri muotoisille veroille.

Mainituilla **selvennyksillä myös puolustetaan demokratian edellytyksiä**. Suomalainen demokratia ei edisty ja voimistu kamppailussa autoritaarisia ja totalitaarisia yhteiskuntamalleja vastaan ilman tietojen, normien ja taitojen oikeellisuuden jatkuvaa kehittämistä maailmassa, jossa monissa Suomea maantieteellisesti ja kulttuurisesti varsin likeisissäkin maissa demokratia on jo joutunut todella pahasti vastatuuleen.

Empiirisen osan lyhyet perustelut. Suomen ns. julkisia ja yksityisiä sotepalveluja on viisasta eli moraalisesti ja taloudellisesti kannattavaa kehittää edellä hahmotellun teoreettisen osan näkökohdat huomioon ottaen sivistyneen, edistystä tukevan demokratian tukirakenteeksi. Työssä otetaan huomioon Suomen kansan-, julkis- ja yksityistalouksien realiteetit sekä sivistyneiden ihmisten kohtuulliset, hyvin perustellut vaatimukset esim. seuraavilla tavoilla.

1. Sotelainsäädäntöä on viisasta kehittää niin, että tavalliselle kansalaiselle riittävän yksiselitteisillä ja selvillä lakinormeilla veloitetaan 21 hyvinvointialuetta + Hki eli tässä "22 aluetta" raportoimaan toiminnastaan mahdollisimman samansisällöisillä objektiivisilla tiedoilla, objektiivisilla normeilla sekä niistä konstruoiduilla objektiivisilla mittareilla eli tunnusluvuilla vertailukelpoiset seurantatiedot toteutuneesta sotetoiminnasta alueellaan.
2. Objektiiviset seurantatiedot on viisasta jakaa seuraaviin pääryhmiin. Oman kokonaisuutensa, tässä nimeltä SOTERAHA-järjestelmä, muodostaa tai muodostavat euroissa mitattavat soten objektiiviset tiedot. Valtion kannattaa "22 alueen" päärahoittajana lailla säätää tai muuten määrätä (ehkä sanktioiden uhalla) yhtenevät normit eli säännöt SOTERAHA-järjestelmän rakenteelle niin, että se on valtakunnallisesti riittävän standardoitu ja integroitu tietojärjestelmäkokonaisuus. Näin taataan se, että kaikki suomalaiset, myös yksittäiset Suomen kansalaiset, voivat halutessaan saada kaikista 22 alueesta ja niiden tarkemmista maantieteellisistä ja toiminnallisista (esim. erilaisista sosiaali- ja terveyspalveluista) osista vertailukelpoista ja yhteismitallista objektiivista tietoa.
3. SOTERAHAssa, kuten muissakin soten tietojärjestelmissä, keskeisimmän tietojärjestelmän ikäänkuin "ytimen" muodostaa ihminen eli sotejärjestelmän asiakas. Kaikilla 22 alueella sotetoimintaan käytetyt rahat eli menot (ja tulot kassaan) sekä laskennalliset kirjanpidolliset kulut ja rahalliset tuotot investoinneista on tietenkin syytä kohdistaa 22 alueen vastuulla oleviin asiakkaisiin vuosittain samalla tavalla eli sillä tavalla kuin yleisesti käytössä olevat eli sovitut laskentasäännöt, kirjanpitosäännöt sekä muut EU-tasolla ja kansallisesti sovitut säännöt Suomessa edellyttävät. Näin muodostetun objektiivisen asiakaskohtaistetun euromääräisen tiedon avulla kaikki Suomen kansalaiset saavat kiistattomasti totuudenmukaisen ja oikean tiedon siitä, kuinka arvokasta on kunkin kansalaisen ja muun maassa asuvan suomalaiselta yhteiskunnalta saamien sotepalvelujen euroarvo ollut jossain aikavälissä. Tarkasteltava aikaväli riippuu asiakkaan palvelujen tarpeesta, käytöstä ja elämäntilanteesta, esim. arvo päivässä, kuukaudessa, vuodessa, 10 vuodessa tai pitemmässä aikavälissä.
4. Yksilökohtainen kulutettujen sotepalvelujen euroarvoa koskeva tieto on tietenkin lainsäädännöllä turvattava yksilön henkilökohtaisen tietosalaisuuden piirissä olevaksi. Yksilön lisäksi vain viranomaisilla ja yksilön erikseen valtuuttamilla tahoilla on oikeus yksilötasoiseen SOTERAHA- tietoon. SOTERAHA- tiedot ovat kuitenkin siltä osin kaikille avoimia ja kaikkien saatavilla olevia tietoja kuin tiedoista ei voida päätellä yksilötasoisista sotepalvelujen kulutuksen määrää ja raha-arvoa.
5. On syytä olettaa, että ihmisten nykyistä laajempi tietoisuus yhtäältä henkilökohtaisesti kuluttamiensa sekä jossain laajemmassa ihmisjoukossa kulutettujen sotepalvelujen euroarvosta lisää ihmisten sotepalveluja kohtaan tuntemaa kiinnostusta ja arvostusta. Tämän voi olettaa palvelevan sekä yksilön että yhteiskunnan etua (win-win-tilanne). Seuraavassa muutamia oletettavia positiivisia win-win-vaikutuksia.
6. Valtakunnallisesti standardoitu ja integroitu sekä kaikkien netin kautta saatavilla oleva SOTERAHA-tietojärjestelmä standardoituine analyyseineen (oma kokonaisuus, jota voi myös kurssilla esitellä) antavat "22-alueen" päätöksentekijöille eli valtuutetuille ja virkamiehille positiivisia kannusteita kehittää alueensa sotetoimintaa aikaisempaa enemmän objektiivisen

tiedon ja normiston avulla julkisessa hallinnossa varsin laajasti käytettyjen myös eräissä tilanteissa perusteltujen menetelmien ”mutu” (musta tuntuu) ja ”sumu”(summa mutikassa) rinnalla.

7. Lisäksi uskon, että kansalaisiin saakka ulottuva henkilökohtainen seurantatieto on omiaan pitkässä juoksussa **kannustamaan kansalaisia pitämään parempaa huolto fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja taloudellisesta toimintakyvystään ja terveydestään.** Se on terveen järjen ja mielen valossa ja myös tutkitusti taloudellista ja viisasta toimintaa. Esim. UKK-instituutin tuoreen tutkimuksen mukaan ”Liikkumattomuus maksaa Suomelle vähintään 3 miljardia euroa vuodessa”.¹ Se on noin 13 % kaikista sotemenoista. Kansan-, yksityis- ja julkistaloudellisesti edullisinta sotetoimintaa on siis liike-elämän eritoten lihasvoimaisen liike-elämän rationaalinen lisääminen.

¹ https://ukkinstituutti.fi/wp-content/uploads/2020/10/E5c_liite1-TIEDOTELiikkumattomuus-maksaa-_3298-TiedoteVNK.pdf